

TOTEM

Tidsskrift ved Religionsvidenskab,
Institut for Kultur og Samfund,
Aarhus Universitet
Nummer 30, efterår 2012
© Tidsskriftet og forfatterne, 2012

Japansk religion

Nihongi – og forholdet mellem shinto og buddhisme

Af stud. mag ved religionsvidenskab
Simon Nørgaard Iversen

Indhold

Indledning.....	3
Nihongi: Mytologier.....	3
Skabelsen	3
Den første urenhed og skam	4
Befolkningen af Japan	5
Susanoos vildskab og Amaterasus fortørnelse	5
Susanoo i Izumo	6
Ninigis nedstigning og pacificeringen af Japan.....	7
Forholdet mellem shinto og buddhisme i Japan	7
Konklusion.....	10
Litteraturliste	11

Indledning

I denne opgave vil jeg lave en kommenterende gennemgang af mytologier fra den japanske krønike *nihongi* med et særligt blik på deres fænomenologiske karakter. Derefter vil jeg redegøre for det indbyrdes dialektiske forhold man finder mellem shintoisme og buddhisme i Japan og i særlig grad teorien om *honjisuijaku*.

Nihongi: Mytologier

Nihongi går også under navnet *nihon-shoki* og blev gjort færdig i 720 e.v.t.. Sammen med *kojiki* udgør bogen i højere grad end arkæologiske fund den primære kilde til information om Japan i det 6. og 7. århundrede. *Nihongi* fokuserer hovedsageligt på den kejserlige blodlinie, skrevet som annaler, og således er den inddelt i 30 kapitler, hvor kejserslægts retmæssige position i kapitlerne 1-3 stadfæstes i deres forbindelse til guderne¹. Bogen er skrevet ved kejserligt dekret under indflydelse af den kinesiske tradition for historieskrivning. Derfor ser man også at bogen er skrevet med *kanbun*, som er det tidlige japanske ord for klassisk kinesisk (Mason & Caiger 1997, 37; 57-58) – et resultat af den store kulturimport fra Kina, der var særligt udpræget under prins Shotuko (574-622) (Sørensen 1994, 461). Følgende behandles en række fortællinger fra *nihongi*.

Skabelsen

Denne første del af *nihongi* er en *protologi* og *kosmogoni*, hvor der læres om de første tider og fortælles om verdens tilblivelse. I *illud tempus* (den mytiske fortid) var jorden og himmelen ikke adskilt – opdelingen i *yin* og *yang* manglede – og derfor var resultatet kaos. Denne præ-kosmiske kaostilstand kendes fra mange kosmogonier, heriblandt den jødisk-kristne, den babylonske og den vediske. Dette kaos indeholder spirer til liv og er således præ-eksistent til guderne i dets potentialitet, sådan det også ses i Bibelen Gen 1,12. Himmelen og jorden bliver adskilt, hvor himmelen anses for det finere og jorden for det grovere, og imellem bliver guderne skabt. Her begynder dermed mytens *teogoni*, hvor gudernes tilblivelse og indbyrdes relationer fremlægges. Der skabes først ni guddomme inden guddommene Izanagi og Izanami bliver skabt som han- og hunkøn – et resultat af himmelens og jordens egen natur. Efter deres

¹ På japansk oversættes de lokale guddomme med *kami*.

skabelse rører Izanagi og Izanami i havet med et juvelspyd, og fra spyddets dråber skabes den første ø. Spyddet bærer tydeligt falliske undertoner og repræsenterer samtidig et *axis mundi*, sådan at det skaber en forbindelse mellem denne verden og den transcendent anden verden. I *kojiki* handler de to guder efter de himmelske guders anvisning (ibid., 462). Herefter træder de to guder ned på øen, hvor de gør øen til landets midtersøjle – igen et udtryk for *axis mundi*. Efter dette foretager de en *circumambulation* (en bevægelse rundt om hellige ting), en handling, som afsluttes ved et brud på den rituelle orden – kvinden taler først. *Circumambulationen* må derfor gøres om, om end fejlen allerede, ifølge *kojiki*, afføder et igle-barn som konsekvens (I *nihongi* skabes iglebarnet først senere, og den direkte forbindelse synes ikke artikuleret). Herefter indgår de to guddomme et helligt ægteskab, hvor kilden til det særegne kvindelige og mandlige forenes. Af denne forening fødes en række øer, heriblandt to tvillingeøer, der giver en ætiologisk forklaring på mønstret af tvillingefødsler hos mennesket. Derefter frembringer Izanagi og Izanami haver, floder, bjerge, træer og planter, for til sidst at skabe en verdensherre, solgudinden Amaterasu (Ama – *himmel*, terasu – *skinner*). Amaterasu bliver sendt til himlen ved hjælp af en himmelstige (*axis mundi*) og oplyser alle seks verdenshjørner, hvorved kosmos angives herved i en horisontal og vertikal struktur. Dernæst skabes måneguden med intentionen om et *hierogami* – det hellige ægteskab – mellem de to. Først her skabes igle-barnet i *nihongi*, og årsagen til dets deformitet angives ikke nærmere. Til sidst skaber de Susanoo, som på grund af sit voldsomme temperament, forfaldenhed til grusomheder, græden og jamren, bliver forvist til *yomi* (underverdenen).

Den første urenhed og skam

Efter verden er blevet skabt, er den kosmiske scene således sat, og myten introducerer dermed en ætiologisk forklaring på urenhed og skam. Et af de børn Izanagi og Izanami skaber, er ildguden, der brænder Izanami op, og hun tvinges derefter til at leve i *yomi*. *Yomi* skal forstås på samme måde som *hades* og *sheol* i henholdsvis græsk og tidlig jødisk mytologi og er derfor ikke underlagt en syndskausalitet. Izanagi følger efter Izanami, men denne ønsker at lægge sig til hvile. Izanagi lytter ikke, tager en tand fra sin kam og bruger den som fakkell, hvorefter han iagttager Izanamis forrådnelse. Med dette gives en ætiologisk forklaring på, hvorfor mennesket

helt konkret ikke kaster en kam væk om natten eller ikke nøjes med at tænde et enkelt lys i natten. Izanagi indser sit ordensbrud og opdager *yomi* som værende forurenset. Denne tanke om urenhed finder man rigt repræsenteret i verdens religioner (for at nævne nogle få: jødedommens spiseregler, islams rituelle renselse og det indiske kastesystem). Associationen mellem død og urenhed, der yderligere eksemplificeres i *Norito: den store renselse* (Andreasen 2004, 87), stadfæster arbejdet med død (slagtere, bødler) som en særlig uren beskæftigelse, der helt op i nutiden har konnotationer af noget urent – også for efterkommere af folk med disse hverv – og manifesteres i befolkningsgruppen *burakumin*, som uofficielt diskrimineres (Sugimoto 2003, 65). Efter denne grænseoverskridelse er Izanami blevet gjort til skamme, og hermed introduceres den første skam i verden.

Befolkningen af Japan

Visse varianter af *nihongi* tilføjer denne passage, hvor Izanagi flygter fra *yomi* under otte grimme kvinders forfølgelse. Da disse kvinder ikke gives nogen særlig betydning i *nihongi* kan de ses som et særligt fortælleteknisk middel, der opfylder den funktion at gøre historien spændende og interessant under genfortællinger. Det lykkedes Izanagi at undgå kvinderne, men han støder til sidst på Izanami, hvorpå han begærer skilsmisse. Dette lader Izanami ikke vederfare sig uden en konsekvens, og hun proklamerer herefter at hun vil kvæle 1000 mennesker hver dag i det land, hvori Izanagi hersker. Han lader hende derfor vide at han vil lade 1500 mennesker føde dagligt, og denne tilføjelse i visse versioner af *nihongi* kommer dermed til at fungere som en ætiologisk forklaring på, hvorfor mennesket er et endeligt menneske, og dog alligevel ikke oplever en befolkningsnedgang. Den kvindelige part står herefter som det, der er forbundet med rituel uorden, mørke, urenhed og død. Manden derimod, er forbundet med rituel orden, renhed og liv. Herefter renses Izanagi sin krop for alle forureninger og den første rituelle renselse er dermed givet. Under denne renselse skabes, ifølge *kojiki*, Amaterasu fra det venstre øje, måneguden fra højre og stormguden Susano fra næsen (Sørensen 1994, 463).

Susanoos vildskab og Amaterasus fortørnelse

I dette handlingsforløb bliver der uddybet, hvad der sker efter Susanoos udvisning til *yomi*. Da han ønsker at besøge sin søster Amaterasu en sidste gang inden sin færd til

yomi, bliver Amaterasu nervøs. Hun klæder sig herefter som en mand, og udviser en mandlig tapperhed og kan således med autoritet spørge Susanoo, hvorfor han er kommet. For at bevise sin sanddruelighed, aftaler de under ed at avle børn. Såfremt børnene er mænd, må Susanoos hjerte være rent, og urent dersom det bliver kvinder. Da han avler fem mandlige guddomme ved hjælp af Amaterasus perlekæde, forklarer Amaterasu, at drengebørnene må tilhøre hende, og de tre kvindelige guddomme, hun har avlet ved hans sværd, må tilhøre ham. Med dette beskrives konkurrenceforholdet mellem helligstederne *Ise* og *Izumo*, som ses indtil i dag (Thal 2005, 172). Dette behager ikke Susanoo, og han skaber derfor kaos i kosmos og bryder renhedsforskrifterne. Dette gør han ved at nedbryde voldene mellem rismarkerne og ved fejringen af førsteafgrødeoftret at udgyde afføring i det nybyggede og rene palads. Med dette følger konsekvensen at Amaterasu i sin fortørnelse barrikaderer sig i en klippe, så der hersker mørke i de seks verdenshjørner. Susanoo får med disse handlinger og deres konsekvenser en rolle som *trickster*, der ved sine handlinger skaber ubalance og bryder de normative regler. En tilsvarende rolle ses også i andre kulturers mytologier, hvor *tricksteren* manifesteres i blandt andet Loke, Prometheus, Maui og slangen i paradiset. Til de andre guders store fortrydelse nægter Amaterasu at forlade hulen, og de bliver derfor nødt til at lokke hende. I forbindelse med denne plan laves af guderne træer, smykket med et spejl, juveler og hvidt og blå klæde. En kultgenstand som kunne findes i den tidlige shintoisme. Desuden bliver denne dans, der lokker Amaterasu ud af hulen, et universelt forbillede for Shintoismens ritualer (Sørensen 1994, 464; 466). Da dette lykkes, og hun åbner en sprække i klippedøren, trækker guderne Nakatomi og Imibe hende ud og holder hende tilbage med et reb. Dette reb bliver senere kendt som et *shimenawa* reb og kan findes ved diverse shintohelligdomme. Nakatomi- og Imibeguddommene er desuden navne på klaner af shinto-offerpræster og tilskrives ved denne myte derfor en guddommelig sanktioneret autoritet, der sikrer kosmos fortsatte beståen (Andreasen 2004, 82).

Susanoo i Izumo

Rollen som *trickster* er ikke en objektiv forståelse af Susanoo. I Izumo-egnen bliver han tværtom set som den lokale kulturhero, og der foreligger følgende fortælling om hans gerninger. Susanoo steg ned til Izumo-provinsen, hvor han fandt en grædende mand og kone. De fortæller ham at en slange har spist syv af deres børn og at de nu

kun har det ottende tilbage. I beskrivelsen af slangens størrelse som værende otte dale og otte bjerge markeres tydeligt den mytologiske forståelsesramme. Slangen som mytologisk, kosmologisk kaosvæsen er velkendt i andre religioner, og man kan således finde den i skikkelserne af Leviathan (tidlig jødedom), Midgårdsormen (nordisk mytologi), Pytho (græsk mytologi) og Vritra (vedisk mytologi). Ved at love deres ottende barn til Susanoo, garanterer han sin hjælp. Manden og konen brygger otte baljer *sake* (risvin) som slangen drikker; resultatet bliver, at slangen bliver fuld og falder i søvn. Susanoo dræber slangen og skriver sig derved ind i samme tradition som dæmonbekæmpere, man også ser udtrykt ved Jahve, Thor, Apollon og Indra. Susanoo finder et guddommeligt sværd indeni – identificeret som et af de tre kronregalier, og kan forstås analogt til sværdet Excalibur i britisk mytologi – og giver det til himlens guder.

Ninigis nedstigning og pacificeringen af Japan

Denne sidste fortælling, der skal behandles, fortæller historien om Amaterasus barnebarn Ninigis nedstigning til jorden. Før nedstigningen sendes to guder for at bane vejen. Ved ankomsten placerer de deres sværd i jorden, hvorefter de sætter sig på dem og udspørger Susanoos barn om hans hensigt; vil han træde til side, eller vil han forhindre deres pacificering af Japan. Sværdenes lodrette placering i jorden markerer to store falliske symboler og dermed de to sendebuds immanente autoritet og guddommelige sanktionering. Susanoos søn og dennes egen søn beslutter sig for respektfuldt at trække sig tilbage og underkaste sig. En tilbagetrækning, som tolkes som en rejse til *yomi*, hvorfra ingen (ligesom i *hades*) vender tilbage. Herefter dræber de to sendebude alle oprørske ånder og guder; har dermed pacificeret Japan, og landet står nu klar til Ninigis nedstigning. Selve nedstigningen finder sted på det hellige takachiko-bjerg, der har funktionen som *axis mundi*, den vertikale forbindelse mellem gudernes rige og det horisontale, jordiske menneskerige, hvorefter Ninigi er givet himmelsk mandat til at styre riget.

Forholdet mellem shinto og buddhisme i Japan

Japan er et land, hvori man finder mange forskellige slags religioner. På et tidspunkt, hvor man i Europa kun fandt kristendommen – eventuelt protestantisme, katolicisme

og til en vis grad jødedom, der dog altid har haft en rolle som kristendommen underlegen – kunne man i Japan finde både folkereligion, shinto, buddhisme, konfucianisme, taoisme og kristendom. Japan har med andre ord været udtryk for en religiøs enhed og diversitet på samme tid. Der har således i Japan aldrig eksisteret en enkelt tradition med egne skrifter, præster, bygninger og ritualer, der kunne konstituere en særlig japansk religion. Japansk religion er med andre ord en sammenblanding af de nævnte religiøse retninger, hvorom det dog gælder at kristendommen først kom i det 16. århundrede og derfor ikke har været med til at forme den særegne japanske religiøsitet i samme grad som de andre nævnte (Earhart 1982, 1).

Buddhismen gjorde sit indtog i Japan gennem Kina og Korea omkring det 6. århundrede. I buddhismens spæde begyndelse praktiserede man i Japan en indisk-kinesisk form for buddhisme, men senere begyndte man at udvikle en særlig form for japansk buddhisme. Buddhismen, der kom fra Kina, var ikke en særlig afgrænset størrelse, men også i nogen grad påvirket af taoismen – en indflydelse, som heller ikke gik shintoismen forbi. Shintoismen har sine rødder i arkaisk-japanske religiøse praksisser, der lægger sig i forbindelse med eksempelvis dyrkning af ris, og var således ikke en organiseret religion. Shintoismen tog dog en drejning imod en højere grad af organisering med den organiserede buddhismes indtog og assimilerede aspekter fra både buddhismen og taoismen (ibid., 2-3).

Buddhismen og shintoismens indbyrdes dialektik finder man således i teksten ”The pill of the three religions” af Fukuzumi Masae. Masae var elev af Ninomiya Sontoku, en filosofisk moralist fra det 19. århundrede, og gengav dennes filosofi, hvor buddhismen, shintoismen og konfucianismen blev sammenvævet til et praktisk etisk princip. I teksten beskrives det, hvordan shintoismen har rollen som landets fundament; konfucianismen ser til landets administration, og buddhismen sørger for træning af sindet. Essensen af de enkelte dele kan man således ikke finde eller skille fra hverandre, da en sådan essens ville smage underligt og føles skidt i maven, tværtom skal forholdet mellem de tre religioner ses som en pille, hvor de enkelte ingredienser er omhyggeligt sammenblandet til ukendelighed (Earhart 1997, 164). Eksemplet kan også tolkes som en skammel med tre ben. Såfremt man fjerner det ene ben, vil skamlen ikke kun stå oprejst mere og vil derfor falde. Hvert ben er derfor vigtig for skamlens funktion, og således er de tre enkelte religioner for Masae vigtig for helheden.

Denne sammenvævning af shintoismen og buddhismen finder man artikuleret gennem Japans historie. Således taler man om *honjisuijaku* (神住居), en teori om manifestation, der fortæller at shintogudomme er udtryk for buddhistiske guder. *Honji* oversættes således ”original natur”, og *suijaku* oversættes med ”manifestation”. For at guide mennesket imod oplysning benyttes forskellige skikkelser (udtrykket findes også på sanskrit: *upāya*; kinesisk: *fangbian*). Guddommene skal dermed forstås som lavere manifestationer af medlemmer fra det buddhistiske panteon (Encyclopedia of Religion, art. Honjisuijaku). Der hersker ingen tvivl om at buddhismen blev behandlet som en avanceret form for shintoisme, hvor de buddhistiske templer ofte blev bygget ved siden af de shintoistiske. Således udvikledes der en særlig form for synkretisme, hvor de shintoistiske guddomme i et givent tempel blev associerede med de buddhistiske guddomme i det nærliggende buddhistiske tempel. *Kamierne* fik ofte samme fortrin som deres buddhistiske forbilleder, og således viser alle middelalderlige optegnelser, at dér, hvor shintoguddomme skrives ved navn, bliver de fulgt af konstruktionen ”en *suijaku* (manifestation) af” den eller den buddhistiske guddom eller boddhisatva (ibid.).

Dette finder man også i Muju Ichien's shinto-buddhistiske synkretisme. Han skriver således at buddhaerne og boddhisatverne i deres natur er ubeskrivelige og uforståelige for den almindelige menneskelige fornuft, hvorfor de naturligt antager skikkelsen som lokale guddomme i forsøget på at føre sansende væsener imod oplysningen – hvilket er muligt qua det at manifestationerne bliver transcenderet af den underliggende realitet. Buddhas medfølelse lader sig vise i de mange bekvemmeligheder, han viser mod menneskets svagheder – en medfølelse, der ikke kun viser sig i de forskellige buddhistiske lærer, men også i den shintoistiske mytologi (Tanabe 1999, 416-417). Ichien forklarer således, hvordan han under en pilgrimsrejse til Isehelligdommen i 1261-1264 får fortalt, hvordan der er en sammenhæng mellem Amaterasu og den store sol-buddha. Før Japans eksistens lod Amaterasu sig vejlede af den store sol-buddhas segl på havets bund. Hun stødte sit spyd ned i vandet, og fra dråbernes saltopløsning koagulerede det, der blev til de japanske øer. Dette så Mara (i buddhismen er Mara personifikationen af det onde, og Siddartha opnår således først oplysning da han har besejret det begær, Mara har tændt i ham) og indså at disse dråber ville forme et land, hvor buddhismen ville blive udbredt og dets indbyggere undslippe samsara. Han laver derfor en aftale med Amaterasu, hvor hun lover aldrig at nævne de tre juveler eller tillade dem i nærheden

af sig² - inderst støtter hun dem dog. Således er buddhismen under beskyttelse af Amaterasu og den store sol-buddha lod sig manifestere i de lokale *kamier* (ibid., 419-420). Dette er en anden forståelse af den *kosmogoni*, vi fandt i *nihongi*, men viser tydeligt den sammenblanding af shintoisme og buddhisme, der blev nævnt i Masaes tekst om pillen.

I Muromachi-perioden (1336-1573) bliver *honjisuijaku* dog vendt om, således at buddhaerne blev manifestationer af shintoguddomme. Fra da af oplevede buddhismen kritik, der fortsatte helt op til Meiji-perioden, hvor shintoismen per offentligt dekret blev adskilt fra buddhismen i et forsøg på at skabe en særegen nationalistisk japansk historie, der autoritativt kunne markere det japanske folk som særligt. Således er *honjisuijaku* ikke længere applikabel på dialektikken mellem religiøse systemer i Japan, men der er ingen tvivl om, at der stadig forefindes en dialektik mellem shintoisme og buddhisme (EoR, art. Honjisuijaku).

Konklusion

I denne opgave har vi set at der i Japan forefindes en særlig indbyrdes dialektik mellem shintoismen og buddhismen. Denne dialektik kommer særligt til udtryk i den teori, som hedder *honjisuijaku*, hvor de shintoistiske *kamier* i virkeligheden er udtryk for lavere manifestationer af buddhistiske guddomme. Således ser man også en senere fortolkning af mytologierne fra *nihongi*, hvor Amaterasu skaber Japan under indflydelse fra den store sol-buddha og således handler på dennes mandat.

² De tre juveler er de tre tilflugter i henholdsvis Buddha, dharma og sangha.

Litteraturliste

Andreasen, Esben

2004 *Religioner i Japan: traditionelt og omkring årtusindeskiftet*,
Gyldendal, København

Earhart, H. Byron

1982 *Japanese religion, unity and diversity*, Wadsworth publishing

1997 *Religion in the Japanese experience – sources and
interpretations*, Wadsworth publishing

Grapard, Allan G.

1987 “Honjisuijaku”, *Encyclopedia of Religion*, Macmillian,
Virginia, 4121-4122

Mason, R.H.P. & J. G. Caiger

1997 *A History of Japan*, Tuttle Publishing, Singapore

Sugimoto, Yoshio

2003 *An introduction to Japanese society*, Cambridge University
press, New York

Sørensen, Jørgen Podemann

1994 “Shinto”, in: Tim Jensen, eds., *Gyldendals religionshistorie*,
Nordisk Forlag A/S, København, 461-472

Tanabe, George Jr.

1999 *Religions of Japan in practice*, Princeton university press

Thal, Sarah

2005 *Rearranging the Landscape of the Gods – the politics of a
pilgrimage site in Japan, 1573 – 1912*, The university of
Chicago Press, Chicago